

İNGİLTERE VE GALLER’DE CEZA HUKUKU SORUMLULUĞUNA MÂNİ OLAN BİR KURUM OLARAK OTOMATİZM

Mehmet MADEN*

ÖZ

Gerçekleştirilen fiilin irâdî olması, cezai sorumluluğun tespitinde yer alan temel bir meseledir. “Fiilin irâdîliği”, farklı disiplinlerin üzerinde durduğu, çok geniş ve derin bir meseledir ve bu meselenin bir bölümü insanın mental kapasitesiyle ilgilidir. Bu çalışmayla, İngiltere ve Galler ceza hukukunda yer alan “otomatizm” kurumunun ana hatlarıyla ortaya konulması amaçlanmıştır. “Otomatizm”in İngiltere ve Galler’de cezai sorumluluğa mâni olduğu, beraat hükmüyle neticelendiği, dar bir uygulama alanına sahip olduğu, yaygın olarak “savunma aracı” şeklinde nitelendirildiği, üzerinde çeşitli tartışmaların ve hakkında tenkitlerin ve reform önerilerinin yapıldığı görülmüştür. Çalışmada esas olarak, otomatizmin hukukî niteliği, koşulları, “zihin hastalığı” ve “azalmış sorumluluk” ile farklılıkları ve otomatizm konusundaki reform önerileri ele alınmış ve yukarıda belirttiğimiz sonuçlar bu konularla bağlantılı olarak ortaya konulmuştur. Farklı disiplinleri ilgilendiren bu çalışmada yer verilen hususların farklı disiplinlerde çalışan araştırmacılar tarafından analitik şekilde müzakere edilmesinde ve bu faaliyetin icrasında “terminoloji” konusunun göz önünde bulundurulmasında fayda görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Otomatizm; irâdîlik; fiil; cezai sorumluluk; İngiltere ve Galler ceza hukuku.

AUTOMATISM AS A STATE WHICH PREVENTS CRIMINAL LIABILITY IN ENGLAND AND WALES

Abstract

Voluntariness of the act done is a fundamental issue in the determination of criminal liability. “Voluntariness of the act” is a very broad and profound issue which is in the study field of different disciplines, and a part of this issue is related to the mental capacity of human being. In this paper, it is aimed to give an overview of the “automatism” in the criminal law of England and Wales. It is seen that “automatism” prevents criminal liability, results in an acquittal, has a narrow application field, commonly defined as a “defence”, is a topic on which various discussions have been

* **Dr. Öğr. Üyesi,** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Ana Bilim Dalı, **e-posta:** madenmehmet@yahoo.com,

ORCID ID: 0000-0003-1643-0091.

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.813006

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 25/09/2020

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 13/10/2020

held and for which criticisms and reform proposals have been made. Essentially, the legal character and the conditions of automatism, differences between “automatism”, “insanity” and the “diminished responsibility” and the reform proposals for automatism are handled and the abovementioned conclusions are presented in relation to these topics. It would be beneficial if the issues included in this study, which concerns different disciplines are discussed analytically by researchers from different disciplines and if the “terminology” issue is considered while doing this activity.

Keywords: *Automatism; voluntariness; act; criminal liability; criminal law of England and Wales.*

1. Giriş

Genel olarak cezai sorumluluğun, özel olarak irâdî davranışın mevcudiyetinin koşulları meselesi, çok kapsamlı ve derin araştırmaları gerektirir. Bu geniş konunun bir kısmı ise şahısların mental kapasitesiyle ilgilidir.

İngiltere ve Galler ceza hukukunda, zanlının¹, davranışının mental bir bozukluğun veya mental bir hastalığın neticesi olması durumunda, şu beş ihtimalden birisi içinde mütâlaa edilmesi mümkündür: Savunmaya ehil olmamak²; “zihin hastalığı³” sebebiyle sorumlu⁴ olmamak; “otomatizm⁵”

¹ (defendant). Bu çalışmada, kelimelerin İngilizce karşılıklarıyla sıkça karşılaşılabileceği düşünülür. Bu durumun okuyucuya garip gelme ihtimalinin farkında olunmakla birlikte, çalışmanın faydalarından birisinin İngilizce kavramların Türkçemizdeki karşılıklarının müzakeresi olabileceği düşüncesiyle bu yöntem seçilmiş bulunmaktadır. Yine, meramımızı daha iyi anlayabilme gayretindeki okuyucuların ilgili İngilizce kelimeye ulaşabilmesinde fayda görülmektedir. İnceleme konusunun, İngiltere ve Galler maddî ceza hukukuyla ilgili olması; bunun da ötesinde, psikiyatri, psikoloji ve diğer alanlarla alakadar olması göz önünde tutulursa bu yöntemin faydası muhtemelen daha iyi anlaşılacaktır. Türkçemize kontrolsüz biçimde terimlerin girmesinden, bu çalışmadaki tespitlerin ve yöntemin isabetsiz olduğu yönünde eleştiri almak evlâ görülmüştür.

² (unfit to plead).

³ (insanity). “delilik (cinnet)” şeklindeki kullanım için: KAYNAK/TÜMER, s. 60. Türk Ceza Kanununda konu “akıl hastalığı” başlığıyla ele alınmaktadır. Uzmanlık alanımıza girmekle birlikte, daha iyi bir öneriyle karşılaşılan kadar, “zihin hastalığı” ibaresini kullanmayı tercih etmiş bulunmaktayız.

⁴ (guilty).

⁵ “otomatizma” şeklindeki kullanım için: KAYNAK/TÜMER, s. 60. *Kubbealtı Lugatı*’nda otomatizm şu şekilde tanımlanmıştır: “*i.* (Fr. *automatisme*) **1.** Otomatik olma özelliği. **2. psi-ko.** İrâdenin hatta bâzı durumlarda şuûrun dışında kendiliğinden gerçekleşen hareket ve faâliyet, öz devinim” <http://lugatim.com/s/otomatizm> (Erişim: 30.11.2019) (Vurgular orijinal metinde yer almaktadır).

sebebiyle sorumlu olmamak; itham edildiğinden daha hafif bir suçtan mahkûm edilmek (“azalmış sorumluluk”⁶ dolayısıyla); itham edilen suçtan mahkûm edilmek fakat mental bozukluğun hüküm verme aşamasında dikkate alınması⁷.

*Hukuk Komisyonu*⁸, İngiltere ve Galler ceza hukukunda yer alan otomatizm kurumunu şu şekilde izah eder:

“Kişi, suç [olup olmadığı muhakeme konusu edilen vaka]⁹ anında vücudunun kontrolünden tamamıyla mahrum ise ve bu mahrumiyetin nedeni kendisinin mukaddem kusuru¹⁰ değil ise, sorumsuzluk beyanında bulunma¹¹ ve beraat etme ihtimali vardır. Bu, otomatizm savunma aracı¹² olarak anılmaktadır. Bu bir *common law* savunma aracıdır ve bütün suçlar bakımından geçerlidir.”¹³

Otomatizm, bir savunma aracı olarak dar bir uygulama alanına sahiptir ve mahkemeler, otomatizm savunma aracı bakımından çok şüpheli bir yaklaşım sergilerler¹⁴.

Otomatizm, “zihin hastalığından kaynaklanmayan”¹⁵ otomatizm ve “zihin hastalığından kaynaklanan”¹⁶ otomatizm olmak üzere ikiye ayrılmakla

⁶ (“diminished responsibility”). “Azalmış sorumluluk” olarak ifade edilen savunma aracı hakkında aşağıda “Otomatizm”in “Zihin Hastalığı” ve “Azalmış Sorumluluk” ile Karşılaştırılması” başlığı altında açıklamalar bulunmaktadır.

⁷ PADFIELD, s. 81-82.

⁸ (The Law Commission). *Hukuk Komisyonu, Hukuk Komisyonları Yasası 1965* m. 1’de yer alan hüküm uyarınca, İngiltere ve Galler hukukunun reformuna katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur: (<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1965/22>) (Erişim: 8.10.2020). *Komisyon*’un internet sitesindeki bilgilere göre *Hukuk Komisyonu*, Hukuk Komisyonları Yasası 1965 ile İngiltere ve Galler hukukunu izlemek ve ihtiyaç görüldüğünde reform önerisinde bulunmak üzere kurulan bağımsız bir yapıdır. *Komisyon*’un amacı, hukukun hakkaniyetli (fair), modern; basit (simple) ve uygun maliyetli olmasını temin etmektir. <https://www.lawcom.gov.uk/> (Erişim: 3.12.2019).

⁹ Çalışmada yer alan alıntılarda kendi ifadelerimiz köşeli parantez içinde verilmiştir.

¹⁰ (fault).

¹¹ (plead not guilty).

¹² (defence). “Savunma aracı” kavramıyla ilgili olarak, aşağıda “Otomatizmin Hukukî Niteliği” başlığı altında açıklamalar bulunmaktadır.

¹³ LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 1.27.

¹⁴ ORMEROD/LAIRD, s. 64.

¹⁵ (sane/non-insane).

¹⁶ (insane).

birlikte, zihin hastalığından kaynaklanmayan otomatizm birçok zaman sadece otomatizm kelimesi ile ifade edilmektedir. Zanlının otomatizm savunma aracını ileri sürmesi durumunda, öncelikle bunun zihin hastalığından kaynaklanan otomatizm mi yoksa zihin hastalığından kaynaklanmayan otomatizm mi olduğunun belirlenmesi icap eder¹⁷. Bu çalışmanın konusunu, “zihin hastalığından kaynaklanmayan otomatizm” oluşturmaktadır ve çalışma boyunca herhangi bir tavsife tâbi tutulmadan yalın olarak yer verilen “otomatizm” kavramıyla bu durum kastedilmektedir. “Zihin hastalığından kaynaklanan otomatizm”¹⁸ ise bu çalışma boyunca kısaca “zihin hastalığı” olarak anılmıştır. Çalışmada, bu mânâda “otomatizm” ile “zihin hastalığı”nı kapsayan bir kavram olarak “geniş anlamda otomatizm” ifadesinin kullanıldığı da olmuştur.

Çalışmada, otomatizmin hukukî niteliği, koşulları, “zihin hastalığı” ve “azalmış sorumluluk” ile farklılıkları ve *Hukuk Komisyonu*’nun otomatizm konusundaki reform önerileri ele alınacaktır.

2. Otomatizmin Hukukî Niteliği

Otomatizm, yaygın bir şekilde, “savunma aracı” olarak nitelendirilmektedir¹⁹. “Savunma aracı”, hukuk muhakemesini de içine alacak şekilde, “*medenî ve cezaî tâkibatlarda zanlının/davalının lehine olarak saptandığı takdirde onu sorumluluktan tamamen veya kısmen kurtaran hukukî veya olgusal bir mesele*”²⁰ olarak tanımlanmıştır. Otomatizmin yaygın bir şekilde savunma aracı olarak anılmasının sebebi olarak, meseleyi gündeme getirmek için, zanlının, normalde, otomatizmin inandırıcı²¹ delilini göstermek durumunda olması gösterilmiştir²².

Nelerin savunma aracı sayılabileceği²³ ve savunma araçlarının ne surette sınıflandırılabileceği konusunda İngiltere ve Galler ceza hukukçuları arasında

¹⁷ HEATON, s. 210. *Hukuk Komisyonu*’na göre, bu iki kurum arasındaki ilişki o kadar yakındır ki, birisi hakkındaki reform diğeri hakkındaki reforma yol açar: LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 1.29.

¹⁸ (insanity).

¹⁹ HEATON, s. 208.

²⁰ LAW/MARTIN (ed.), s. 161.

²¹ (credible).

²² HEATON, s. 208. Aşağıda ispat yüküyle ilgili açıklamalar yapılacaktır.

²³ Özellikle, bazı iddiaların savunma aracı anlamına mı yoksa suçun maddî unsurunun (*actus reus*) veya suçun mânevî unsurunun (*mens rea*) reddi anlamına mı geleceği konusunda tartışma vardır: HERRING, s. 636.

bir uzlaşma bulunmamaktadır.²⁴ Bununla birlikte, otomatizm, “zanlının mental durumuna dayanan savunma araçları”²⁵ içinde sınıflandırılabilir.

Diğer taraftan, otomatizmin, esasında bir savunma aracı olmadığı; soruşturma makamının²⁶ suçun bütün bileşenlerini ispatlayamadığı durumlardan birisi olduğu da ifade edilmiştir²⁷. Yine, otomatizmin bir savunma aracı olmadığı; suç teşkil etmeyen bir vakanın tarifi olduğu ya da mukaddem kusurun bulunması halinde bir itham metodu sağladığı²⁸ da ileri sürülmektedir: Buna göre, savunma araçları ancak unsurları tamamlanmış suçlar bakımından söz konusu olabilir; otomatizm halinde ise suçların özünde yer alan bir şart olarak, hareketin veya ihmalin irâdî olması şartı ve dolayısıyla suçun unsurları gerçekleşmemiştir²⁹.

Otomatizm beyanı³⁰, irâdîlik³¹ koşulunun gerçekleşmediğine ilişkin bir iddiadır ve zanlının otomatizm hâlinde³² fiili gerçekleştirdiği mânâsına gelir³³.

²⁴ HERRING, s. 636. Ancak *Herring*, “savunma aracı” kavramının geniş anlamıyla şunları kapsadığını ifade etmiştir: Özel savunma aracı (nefsi müdafaa veya hukukî müdafaa olarak da adlandırılmaktadır: HERRING, s. 637), zorunluluk, dövme (chastisement), rıza, mânevî cebir (duress), zorlama (coercion), tuzağa düşürme (entrapment), amirin emri, otomatizm, zihin hastalığı, azalmış sorumluluk, tahrik, yaş küçüklüğü (infancy), intoksikasyon, hata: HERRING, s. 636.

²⁵ *Herring*’in kullandığı sınıflandırma sistemi ve otomatizmin bu sınıflandırma içindeki yeri için: HERRING, s. 636. Yine, aşağıda belirtileceği üzere, otomatizmi “mental kapasitesizlikle ilgili savunma araçları” başlığı altında ele alan yaklaşım için bkz.: LOVELESS, s. 340. Otomatizmi “mental durum savunma araçları” içinde ele alan yaklaşım için bkz.: CARD, s. 595.

²⁶ (prosecution).

²⁷ HEATON, s. 208.

²⁸ CHILD/REED, s. 167, 173-174, 185.

²⁹ CHILD/REED, s. 171-172.

³⁰ (plea).

³¹ (voluntariness).

³² (automaton).

³³ ORMEROD/LAIRD, s. 64.

Ormerod ve Laird’e göre, gayriirâdilik ile iki şekilde de karşılaşmak mümkündür. Birincisi, kişinin şuur³⁴suz³⁵ olması durumudur ki bu durumun gayriirâdiliğin en açık olduğu durumlar olarak düşünülmesi mümkündür. Şuursuzluk hâlinde ya da -mesela- uyku hâlinde, kişi, ne isteğini tatbik etme³⁶ ne de hareketini kontrol etme kudretine sahiptir; böylece, vücudun hareketleri gayriirâdîdir/irade dışıdır. İkincisi, kişi şuurlu olmasına rağmen, isteğini tatbik etmesinden kaynaklanmayan organ hareketleri de ceza hukuku bakımından gayriirâdîdir; hadise, kişinin isteğine karşı ya da en azından isteği mevcut olmadan gerçekleşmiştir; kişinin hareketleri kendi kontrolü altında gerçekleşmemiştir.³⁷

Davranışın irâdiliğinin maddî unsurun mu yoksa mânevî unsurun mu bir parçası olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür³⁸.

Otomatizm, davranışın irâdî olmamasından bahisle maddî unsurla ilgili olarak; ya da zanlının ne yaptığının farkında olmaması nedeniyle davranışa ilişkin mental unsurun yokluğundan bahisle mânevî unsurla ilgili olarak görülebilir³⁹.

Otomatizmin, mânevî unsurun eksikliğinin⁴⁰ ötesinde bir iddiayı içerdiği ifade edilmiştir⁴¹. Suçun maddî unsurunun merkezinde irâdî fiil

³⁴ “[...]«şuur», içine uyanıklığı, dikkatliliği, idrâki, bilgi sahibi olmayı, muhakemeyi ve introspeksiyonu alan bir ruhî hal’dir. Şuur için yeni Türkçede teklif edilip kullanılan «**Bi-linç**» terimi de bir bakıma introspeksiyon ve bilgi sahibi olma proseslerini ifade etmektedir. Ancak, şuur sadece «bilmek»den ibaret olmadığı için «bilinç» deyimini «şuur» karşılığı olarak yetersiz buluyoruz. [...]”: SONGAR, s. 22 (Vurgular orijinal metinde yer almaktadır).

³⁵ (unconscious).

³⁶ (exercise will).

³⁷ ORMEROD/LAIRD, s. 60-61.

³⁸ ORMEROD/LAIRD, s. 62-63.

³⁹ CLOUGH/JACKSON/WORTLEY, s. 2.

⁴⁰ Örneğin, *Child ve Reed*’in tercihihine göre, otomatizm, suçun mânevî unsurunun reddedilmesini ifade eder: CHILD/REED, s. 172.

⁴¹ HERRING, s. 681.

bulunmaktadır^{42, 43} Otomatizm, irâdî fiilin mevcudiyetinin reddedilmesidir⁴⁴; nihayetinde maddî unsurun mevcudiyetinin reddedilmesidir.⁴⁵ Bunun önemi, otomatizmin, mânevî unsur gerektirmeyen⁴⁶ “katı sorumluluk”⁴⁷ suçları bakımından dahi bir savunma aracı olmasıdır⁴⁸. Yine, bu kabul, otomatizmin taksir⁴⁹le işlenen suçlar bakımından bir savunma aracı olarak kabul edilmesini sağlar.⁵⁰

3. Otomatizmin Koşulları

Otomatizmin üç koşulundan bahsedilebilir: İrâdî kontrolün tamamen kaybedilmesi; irâdî kontrolün tamamen kaybedilmesine hâricî bir etkenin neden olması; zanlının kapasitesini kaybetme konusunda kusurlu olmaması⁵¹.

Smallshire Davasında, otomatizm savunma aracının irâdî kontrolün küllî bir kaybını ifade ettiği belirtilmiştir, ancak bu duruma, kişinin öngörebilmesi⁵² makul olan bir şey neden olmaz ve bu durum kişinin kendisinin neden olduğu⁵³ bir kapasitesizlik değildir; bir “zihin marazı”⁵⁴nın neticesi de değildir.⁵⁵

⁴² ORMEROD/LAIRD, s. 59.

⁴³ *Ormerod ve Laird*, suçun maddî unsurunun bir fiili içermesi halinde zanlının bu fiili irâdî olarak gerçekleştirdiğinin ispatlanması gerektiğini belirtirler ve şu şekilde devam ederler: “Genellikle ‘irâdîlik’ koşulu olarak ifade edilse de, hukukun tam anlamıyla zanlının fiillerinin ‘şuurunda’ olup olmadığıyla mı; bu fiilleri ‘isteyip (willed)’ istemediğiyle mi yoksa bu fiillerin ‘irâdî (voluntary)’ olup olmadığıyla mı ilgilendiği konusunda bir derece karışıklık (confusion) bulunmaktadır.”: ORMEROD/LAIRD, s. 60.

⁴⁴ LAW COMMISSION, Discussion Paper para. 5.8.; bkz. Mackay, R.: *Mental Condition Defences in the Criminal Law*, Oxford, OUP, 1995, Birinci Bölüm (ch. 1)’e atf yapan: HERRING, s. 681. İrâdî hareketin mevcut olmaması yönüyle otomatizm, mutlak cebir altındaki hareketlerle aynı başlık altında yer alabilir (bkz. HEATON, s. 209; CARD, para. 15.54).

⁴⁵ LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.8; *Hill v. Baxter* [1958] 1 QB 277’ye atf yapan: HERRING, s. 681.

⁴⁶ “Katı sorumluluk” suçlarının mânevî unsurdan tamamen yoksun olmadığı hakkında: ORMEROD/LAIRD, s. 62-63 ve 68.

⁴⁷ (“strict liability”).

⁴⁸ HERRING, s. 681; LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.8.

⁴⁹ (negligence)

⁵⁰ LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.8.

⁵¹ HERRING, s. 681.

⁵² (foresee).

⁵³ (self-induced).

⁵⁴ (“disease of the mind”).

⁵⁵ *Smallshire* Davasında ([2008] EWCA Crim 3217 para. [8]) *Yargıç Andrew Smith*: LAW

Yine, İskoçya’daki *Ross v HM Advocate* Davasında (1991 SCRR 823) mahkemenin otomatizm savunma aracının varlığı için belirlediği şu dört kriter, *Lord Hughes*’e göre (*Foye* [2013] EWCA Crim 475) İngiliz otomatizm hukuku ile tam bir uyum içerisinde: Hâricî bir etken; hâricî etkene kişinin kendisinin neden olmaması; kişinin bu etkeni öngörme yükümlülüğünün⁵⁶ bulunmaması; bu etkenin kişinin yaptığı kontrol etme veya anlama⁵⁷ kabiliyetini ortadan kaldıracak biçimde “akıldan küllî bir şekilde uzaklaşması”⁵⁸na neden olması.⁵⁹ *Lord Hughes*, zikredilen *Foye* Davasında, otomatizmin zihni bakımdan hiçbir anormallik içermeyebileceğini ifade etmiştir⁶⁰.

Otomatizmin koşulları aşağıda, “irâdî kontrolün kaybı”, “hâricî etkenden kaynaklanma” ve “kişinin kusurunun bulunmaması” başlıkları altında ele alınacaktır.

3.1. İrâdî Kontrolün Kaybı

Otomatizmin tutarlı bir tanımını içtihat hukukundan belirlemenin zor olduğunu ifade eden *Hukuk Komisyonu*’na göre, otomatizmin doğru tanımının odağında, zanlının şuurulu veya şuursuz olması değil; ne yaptığı şuurunda olup olmadığı, başka bir deyişle, suç anında fiili kontrollü gerçekleştirip gerçekleştirmediği bulunmaktadır⁶¹.

Otomatizmi, “şuursuzluk hâli” yerine “zayıflamış⁶² şuuruluk hâli”yle izah etme yönünde bir görüş de vardır⁶³ Yine, bir görüşe göre, otomatizm halinde kişi fiil kabiliyetine sahip olmasına rağmen, “ne yaptığı şuurunda”

COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.3.

⁵⁶ (bound).

⁵⁷ (appreciate).

⁵⁸ (a total alienation of reason).

⁵⁹ ORMEROD/LAIRD, s. 64.

⁶⁰ ORMEROD/LAIRD, s. 65, dn. 106.

⁶¹ LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.2

⁶² (impaired).

⁶³ Kanada Yüksek Mahkemesi yargıcı *Bastarache*’in *Stone* Davasındaki yorumuna göre, eldeki davada yer alan uzman görüşü deliline göre tıbbî söylemle, “şuursuz” olmak, “yerde hareketsiz olmak” yani koma halinde bulunmak anlamına gelmektedir. Bu nedenle yargıcı *Bastarache*, otomatizmi “şuursuzluk hâli” yerine “zayıflamış şuuruluk hâli” olarak tanımlamayı tercih etmiştir. Buna göre, birey, fiil kabiliyetine sahip olmasına rağmen, bu fiil üzerinde irâdî kontrolü bulunmamaktadır: *Stone* [1992] 2 SCR 290, [156]’ya atıf yapan: LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.2, dn. 4.

değildir; “şuursuz irâdî faaliyet” söz konusudur.⁶⁴

Otomatizm, böylece, koma halinde olmak mânâsında bir şuursuzluğu gerektirmese de⁶⁵, irâdî kontrolün tamamen ortadan kalktığı durumlara ilişkindir; “şuur kaybı” ile anlatılmak istenen de budur.⁶⁶ Zayıflamış veya azalmış farkındalık bunu karşılamaz⁶⁷. Böylece, sürücünün frene basma niyetiyle gaza basması otomatizm içerisinde gerçekleşen bir hareket değildir; sürücü bir anlamda ne yaptığının şuurunda olmamasına rağmen, gerekli mânâda bir şuur kaybı söz konusu değildir.⁶⁸ Zira kişi şuurлуysa ve fizikî hareket irâdîyse, bu hareket “meram edilmeden⁶⁹” yanlış yönlendirilmiş olsa bile, kişinin sonuçlarından sorumlu olması muhtemeldir⁷⁰.

“İrâdî kontrolün küllî kaybı” kriterinin, *Broome v Perkins* Davasında ([1987] Crim LR 271, DC) olduğu gibi, taşıt kullanma suçları bakımından eskiden beri istikrarlı şekilde uygulandığı ancak diğer suçlar bakımından mahkemelerin bu kadar katı bir yaklaşımı eskiden beri bu kadar istikrarlı olarak benimsememiş oldukları anlaşılmaktadır.⁷¹

*Card, 1992 tarihli ve 2 Numaralı Başsavcılık Havalesi*⁷²nde, Temyiz Mahkemesi'nin hükümlerde bulunan bir uyuşmazlığı karara bağladığını⁷³ ifade etmektedir⁷⁴: Hükümler dengesine bakıldığında, bu karardan önce

⁶⁴ Lordlar Kamarası Başkanı *Viscount Kilmuir*'in *Bratty v A-G for Northern Ireland* [1963] AC 386, 401'de yer alan önerisine atıf yapan: LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.2 ve ORMEROD/LAIRD, s. 61, dn. 74.

⁶⁵ *Coley* Davasına [2013] EWCA Crim 223 [23] atıf yapan: CARD, para. 15.56.

⁶⁶ *A-G's Reference (No 2 of 1992)* [1994] QB 91, CA'ya ve *Coley* [2013] EWCA Crim 223'e atıf yapan: CARD, para. 15.56.

⁶⁷ CARD, para. 15.56.

⁶⁸ *A-G's Reference (No 4 of 2000)* [2001] EWCA Crim 780'e atıf yapan: CARD, para. 15.56, dn. 190.

⁶⁹ (unintentionally).

⁷⁰ ORMEROD/LAIRD, s. 61.

⁷¹ ORMEROD/LAIRD, s. 64; LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.22-5.32. Ancak, *Ormerod* ve *Laird*, Temyiz Mahkemesi'nin otomatizm için “irâdî kontrolün tamamen kaybı” şartını tasdik ettiği ve kasten öldürmeye teşebbüsten mahkûmiyetle sonuçlanan *Coley* ([2013] EWCA Crim 223) Davasının, asıl olarak karayolu trafik suçları bağlamında gelişmiş olan ilkenin daha genel olarak ceza hukukunun tamamını kapsadığını gösterdiği kanaatindedirler: ORMEROD/LAIRD, s. 65.

⁷² *A-G's Reference (No 2 of 1992)* [1994] QB 91, CA.

⁷³ (resolve).

⁷⁴ Bkz. CARD, para. 15.56.

ağırlık, kişinin fiili üzerinde biraz kontrol sağlamış olmasına rağmen etkili kontrolden mahrum olacağı ölçüde şuurunun zayıflamış olması durumunda hukuken otomatizm hâlinde sayılması yönündedir⁷⁵ -ancak *Broome v Perkins* Davası’nda ((1987) 85 Cr App R 321, DC) bu hükmün tersine karar verilmiştir⁷⁶. Temyiz Mahkemesi, dava konusu olayla ilgili olarak, *Broome v Perkins*’e ve benzer davalara dayanarak, otomatizm için, irâdî kontrolün tamamen ortadan kalkmış olması gerektiğine; kontrolün zayıflamış olmasının yeterli olmadığına karar vermiştir⁷⁷. *Lord Taylor*, bu davada, “zayıflamış, azalmış veya kısmî kontrolün” otomatizm savunma aracı için yeterli olmadığını ifade etmiştir.⁷⁸ Hem belirtilen *Başsavcılık Havalesi*’nin hem de *Broome v Perkins* Davasının karayolu trafik suçlarıyla ilgili olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Mahkemelerin, otomatizmi oluşturan gayriirâdiliğin derecesine ilişkin böyle katı bir yaklaşımı benimsemesinde, özellikle karayolu trafik suçlarıyla ilgili olarak, izlenen politikanın bir rolü olduğu⁷⁹ görüşü izhar edilmiştir. Aşağıda belirtileceği üzere⁸⁰, *Taslak Ceza Kodu*’nun 33 (1) (a) maddesinde “fiilin etkili kontrolünden mahrum bırakan bir durum” kriteri önerilmiştir. *Ashworth*, bu kriterin, mahkemelere zanlının tam beraate uygunluğunu değerlendirme ve bu konuda karar verme yetkisi sağlamaya uygun olduğunu ifade eder⁸¹.

⁷⁵ *Charlson* [1955] 1 All ER 859, *Kemp* [1957] 1 QB 399, *Quick* [1973] QB 910, CA ve *Burgess* [1991] 2 QB 92, CA’ya atf yapan: CARD, para. 15.56.

⁷⁶ CARD, para. 15.56 ve s. 627, dn. 193. Yine, *Isitt* Davasında ((1977) 67 Cr App R 44, CA), histerik amnezi veya histerik flij sonucunda zanlı “hukukî sınırlamaların veya moral kaygıların (concern)” farkında olmasa bile, eğer itham edilen suç oluşturulan vâkaları biliyorsa savunma aracının mevcut olmadığına karar verilmiştir: HEATON, s. 209. Bu karara göre, zanlı, zihni “en üst seviye”de (top gear) olmadığı için moral inhibisyonların farkında olmasa da bir amaca yönelik olarak hareket ettiyse savunma aracı mevcut değildir: CARD, para. 15.56, dn. 193.

⁷⁷ CARD, para. 15.56.

⁷⁸ *A-G’s Reference (No 2 of 1992)* [1994] QB 91, [1994] Criminal Law Review 692’ye atf yapan: LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.23.

⁷⁹ ORMEROD/LAIRD, s. 64; bkz. LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.31.

⁸⁰ Bkz. aşağıda “Otomatizm Konusunda *Hukuk Komisyonu*’nun Reform Önerileri” başlığı altında yapılan açıklamalar.

⁸¹ ASHWORTH, s. 89. *Yazara* göre, *Hukuk Komisyonu*’nun *Taslak Ceza Kodu*’ndaki formülasyonunun avantajı, sıra dışı davalarda özel olguları hakkında hassasiyete imkân sağlaması iken; dezavantajı, mahkemelere bırakılan, konuyla ilgisi olmayan telakkilerini kararlarına dâhil etme özgürlüğünde bulunmaktadır: ASHWORTH, s. 89-90.

Coley Davasında, *Lord Yargıç Hughes*, “gayriirâdî”nin “irrasyonel”den farklı olduğunu; gerçekte bundan net biçimde ayırt edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁸² İrâdî kontrolün tamamen kaybı koşulu, otomatizm savunma aracı bakımından ağır bir sınırlama teşkil etmektedir⁸³:

“Zayıflamış veya azalmış farkındalığın yeterli gelmemesinin oldukça ötesine geçerek, [bu] gereklilik, örneğin, bazılarının, kişinin gerçeklikten kopmasını şuurulu fiilin eksikliği olarak nitelendirmesi muhtemel bir durum olan, kişinin zihninin sanrılar veya halüsinasyonlar tarafından etkilenmiş olmasının [da] yetersizliği anlamına gelmektedir”⁸⁴.

Böyle bir durumda, fiiller “irrasyonel” sayılsa da, “gayriirâdî” sayılması için yeterli koşullar oluşmaz⁸⁵. Disinhibisyon, yani, -örneğin toplumsal âdetlerin ihlâli veya dürtüsellikle dışavuran- kendini zapt etme eksikliği de bu şekildedir⁸⁶.

Otomatizm, -örneğin psikopatik bozukluk sonucu gerçekleşen- karşı konulmaz bir dürtünün ya da manevî cebirin etkisi altında gerçekleştirilen fiilleri kapsamaz⁸⁷. Karşı konulmaz bir dürtünün etkisi altında gerçekleştirilen fiiller “gayriirâdî fiil” sayılmamaktadır çünkü kişinin, hareketini zorlayan dürtüyü kontrol edememesi ihtimal dâhilinde olsa da fiilin kendisinin gerçekleştirilmesi kişinin kontrolü dışında değildir⁸⁸. Bu durum, aşağıda ele alınacak olan diğer bir savunma aracı olan “azalmış sorumluluğa” sebebiyet verebilir⁸⁹. “Gayriirâdî davranış”a verilen dar mânâ, bu ifadenin “manevî cebir” altında (bir fiilin gerçekleştirilmemesi halinde fizikî güç *tehdidinin* mevcut olması durumunda) gerçekleştirilen fiilleri kapsamasını da engellemektedir⁹⁰.

⁸² ENGLAND and WALES COURT of APPEAL (CRIMINAL DIVISION): *Coley & Ors v R* [2013] EWCA Crim 223, [22]: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2013/223.html> (Erişim: 03.05.2020).

⁸³ CARD, para. 15.56.

⁸⁴ CARD, para. 15.56.

⁸⁵ *Coley* [2013] EWCA Crim 223 [22] ve [23]’e atf yapan: CARD, para. 15.56.

⁸⁶ *McGhee* [2013] EWCA Crim 223 [46]’ya atf yapan: CARD, para. 15.56.

⁸⁷ HEATON, s. 209.

⁸⁸ *Lord Denning*’in *Bratty v A-G for Northern Ireland* [1963] AC 386, 409’deki görüşüne atf yapan: CARD, para. 15.57.

⁸⁹ HEATON, s. 209.

⁹⁰ Edwards ‘Automatism and Criminal Responsibility’ (1958) 21 MLR 375, 381’e atf yapan: CARD, para. 15.58.

“Mânevî cebir” durumu da otomatizm dışında başkaca bir savunma aracını oluşturmaktadır⁹¹.

Mahkemelerin, otomatizm savunma aracının kapsamını belirleme uğraşında bazen “şuurluluk” ile “irâdîlik” konusunu karıştırmalarına rağmen, otomatizmin mânevî⁹² değil fizikî gayriirâdîlikle ilgili olduğu noktasında açık ve tutarlı olageldikleri⁹³ ifade edilmiştir.

3.2. Hâricî Etkenden Kaynaklanma

Yukarıda belirtildiği üzere, otomatizmin bir savunma aracı olarak kabul edilmesinin koşullarından birisi de bu durumun hâricî etkenden kaynaklanmasıdır. Bu koşul, aşağıda, otomatizm ile zihin hastalığı karşılaştırılırken ele alınacaktır.

3.3. Kişinin Kusurunun Bulunmaması

Kişinin kendisinin neden olduğu otomatizmin bir savunma aracı olarak kabul edilip edilmeyeceğiyle ilgili olarak, “özel/muayyen kast”⁹⁴ suçları ile “temel kast”⁹⁵ suçları arasında ayırım yapılmaktadır.

Quick Davasında ([1973] QB 910) *Lord Yargıç Lawton*, şu düşünceleri onaylayarak aktarır⁹⁶: Otomatizmin bir ithama karşı savunma aracı olarak kabul edilebilmesi için, “bir kimsenin, kendisinin halka karşı tehlikeli olacak şekilde gayriirâdî fiil gerçekleştirmesini önleyecek makul tedbirleri⁹⁷ alması” gerekir; otomatizme, “kişinin öngörememesi makul olan bir etken neden olmalıdır, kendisinin neden olduğu bir kapasitesizlik neden olmamalıdır”. Yine, *Coley* Davasında ([2013] EWCA Crim 223 [24]) *Lord Yargıç Hughes*, otomatizmin, “kendi kusuruyla akut bir gayriirâdî davranış durumuna neden olan zanlı” bakımından uygun bir savunma aracı olmadığını ifade etmiştir⁹⁸.

⁹¹ HEATON, s. 209.

⁹² (moral).

⁹³ ORMEROD/LAIRD, s. 67.

⁹⁴ (“specific intent”).

⁹⁵ (“basic intent”).

⁹⁶ CHILD/REED, s. 168.

⁹⁷ (steps).

⁹⁸ <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2013/223.html> (Erişim: 24.04.2020); CHILD/REED, s. 168.

Bailey Davasında (1983), Temyiz Mahkemesi, kişinin kendisinin neden olduğu otomatizmin “özel/muayyen kast” suçları için bir savunma aracı olabileceğini çünkü suç için gerekli olan özel/muayyen kasta mâni olabileceğini⁹⁹ ifade etmiştir¹⁰⁰. Kişinin kendisinin neden olduğu otomatizm, “özel/muayyen kast” suçları dışında, bu durumun kişinin irâdî olarak alkol veya (reçeteye uygun olarak alınan durumlar dışında) tehlikeli ilaç tüketiminin ya da “aldırmazlığının”¹⁰¹ neticesi olması durumunda, bir savunma aracı olarak kabul edilmemektedir¹⁰². Saldırı¹⁰³ vakalarında¹⁰⁴, kişinin, fiilinin (örneğin diyabet hastasının insülin almasına rağmen bir şey yememesi) kendisini saldırgan, öngörülemez veya kontrol dışı yapması ihtimali riskinin farkında olması¹⁰⁵ durumunda “aldırmaz” olduğu kabul edilir¹⁰⁶.

Zanlının, bir “özel/muayyen kast” suçu için gerekli olan mânevî unsura otomatizm nedeniyle sahip olmaması halinde; otomatizmin ortaya çıkışı nasıl olursa olsun beraat etmesi gerekir¹⁰⁷. *Heaton*, buna istisna olarak, zanlının otomatizmden önce uygun mânevî unsuru oluşturduğu ve suçu bu durumdayken işlemeyi umarak kendisini otomatizm durumuna bilerek soktuğu durumu göstermektedir¹⁰⁸.

4. “Otomatizm”in “Zihin Hastalığı” ve “Azalmış Sorumluluk” ile Karşılaştırılması

4.1. Genel Olarak

Zihin hastalığı ile otomatizmin ve azalmış sorumluluğun “mental kapasitesizlikle ilgili savunma araçları”¹⁰⁹ ya da “zanlının mental durumuna

⁹⁹ (negative).

¹⁰⁰ CLOUGH/JACKSON/WORTLEY, s. 78.

¹⁰¹ (“recklessness”).

¹⁰² CLOUGH/JACKSON/WORTLEY, s. 78; bkz. aynı yerde *Bailey* (1983) Davasından yapılan alıntı.

¹⁰³ (assault).

¹⁰⁴ HEATON, s. 214.

¹⁰⁵ (recognise).

¹⁰⁶ CLOUGH/JACKSON/WORTLEY, s. 78; bkz. aynı yerde *Bailey* Davasından (1983) yapılan alıntı; bkz. HEATON, s. 214. Buradaki aldırmazlığın kapsamı hakkındaki açıklamalar için: HEATON, s. 214.

¹⁰⁷ HEATON, s. 211.

¹⁰⁸ HEATON, s. 211.

¹⁰⁹ LOVELESS, s. 340.

dayanan savunma araçları”¹¹⁰ başlığı altında toplanması mümkündür.

Zihin hastalığı ile otomatizm arasındaki ilişki o kadar yakındır ki, zihin hastalığı kimi zaman “zihin hastalığından kaynaklanan otomatizm”, otomatizm ise kimi zaman “zihin hastalığından kaynaklanmayan otomatizm” olarak adlandırılmaktadır.¹¹¹

“Zihin hastalığı” savunma aracının konumuzla ilgili genel özellikleri şu şekildedir.¹¹² “Zihin hastalığı”, bütün suçlar bakımından geçerli olan bir savunma aracıdır. İspat yükü, zanlının üzerindedir. Dâhilî bir nedenden (“zihin marazı”ndan) kaynaklanır. Zihin hastalığı sebebiyle verilen karar, “zihin hastalığı sebebiyle sorumlu olmadığı”dır. “Süresi belirsiz alıkoyma”dan “tam serbest bırakma”ya kadar bir kararla sonuçlanması mümkündür.

Loveless’a göre, otomatizmin varlığı, irâdîliğin yani bir suç fiilinin temel ön şartlarından birisinin mevcut olmaması anlamına gelir, “zihin hastalığı” ise ya suçun maddî unsurunun ya da suçun mânevî unsurunun temelini etkiler.¹¹³

“Azalmış sorumluluk” olarak adlandırılan savunma aracının konumuzla ilgili genel özellikleri ise şu şekildedir.¹¹⁴ Sadece kasten öldürme suçu¹¹⁵ bakımından kabul edilen bir savunma aracıdır. İspat yükü zanlının üzerindedir. Dâhilî bir nedenden (mental işleyiş anormalliği) kaynaklanır. Neticesinde, irâdî olarak ölüme sebebiyet verme suçu¹¹⁶ndan mahkûmiyet verilir. “Takdirî ömür boyu ceza hükmü”nden “tam serbest bırakma”ya kadar bir kararla sonuçlanması mümkündür.

Zihin hastalığı ve azalmış sorumluluk ile karşılaştırıldığında, otomatizm hakkında genel olarak şunları söylemek mümkündür.¹¹⁷ Otomatizm, bütün suçlar bakımından geçerli olan bir savunma aracıdır. İspat yükü, soruşturma makamının üzerindedir. Hâricî bir nedenden (örneğin beyin sarsıntısı) kaynaklanır. Beraatle sonuçlanır.

¹¹⁰ HERRING, s. 636.

¹¹¹ Bkz. LOVELESS, s. 339.

¹¹² Bkz. LOVELESS, s. 339-340.

¹¹³ LOVELESS, s. 339.

¹¹⁴ Bkz. LOVELESS, s. 339-340.

¹¹⁵ (murder).

¹¹⁶ (voluntary manslaughter).

¹¹⁷ Bkz. LOVELESS, s. 339-340.

*Hukuk Komisyonu*¹¹⁸, yukarıda yer verilen “kontrolün küllî kaybı”yla alâkalı “dar yaklaşım”la ilgili olarak, kontrol kaybının derecesi bakımından “otomatizm” ile “zihin hastalığı” arasında bulunan önemli farklılığa bir problem olarak işaret etmiştir. Bu durum, farklı türde kapasitelerin söz konusu olmasının bir sonucudur. Zihin hastalığı için, ilgili kapasite kaybı şu iki şekilden birine girmelidir: Zanlı, ya fiilin mahiyetini¹¹⁹ ve niteliğini¹²⁰ bilmemektedir ya da bunları bilmekle birlikte fiilin haksız¹²¹ olduğunu bilmemektedir¹²². Bir zanlının, bu kapasitelerden mahrum olmasına rağmen, hareketleri üzerinde bir derece kontrol icra etmeye devam etmesi halinde zihin hastalığı savunma aracına dayanma yetkisi olur. Diğer taraftan, aynı kapasite mahrumiyeti ile otomatizme dayanma yetkisi olmaz.

4.2. Hâricî/Dâhilî Etkenden Kaynaklanma Bakımından Karşılaştırma

Yukarıda belirtildiği üzere, otomatizmin hâricî, zihin hastalığının ise dâhilî nedene bağlı olduğu ifade edilmektedir.¹²³ “Geniş anlamda otomatizm”in birden fazla nedeni varsa, “zihin hastalığı” ve “otomatizm” bakımından, baskın nedenin dâhilî mi yoksa hâricî mi olduğunun tespit edilmesi gerekir.¹²⁴

Otomatizm, örneğin, beyin sarsıntısı, hipnotik trans veya hipoglisemik episod hallerinde gündeme gelebilir¹²⁵. Mesela, taşıt kullanma¹²⁶ davalarında, bu davalar içinde de özellikle diyabet hastası zanlıların hipoglisemi içinde bulunmuş olduklarını iddia etmeleri durumunda otomatizm gündeme gelebilir¹²⁷.

Hâricî etken için, ağır bir şoka neden olan travmatik bir olay, mesela travma sonrası stres bozukluğu örnek verilebilir¹²⁸. Başına sert bir cisimle

¹¹⁸ LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.30.

¹¹⁹ (nature).

¹²⁰ (quality).

¹²¹ (wrong).

¹²² Bkz. ayrıca: HEATON, s. 206.

¹²³ LOVELESS, s. 339.

¹²⁴ CARD, para. 15.66.

¹²⁵ CLOUGH/JACKSON/WORTLEY, s. 76.

¹²⁶ (driving).

¹²⁷ ORMEROD/LAIRD, s. 64.

¹²⁸ CLOUGH/JACKSON/WORTLEY, s. 76-77.

vurulan bir kimsenin yaptıkları hakkındaki farkındalığını tamamen yitirerek başka bir kimseyi yaralaması¹²⁹ durumunda da otomatizm iddiası gündeme gelebilir¹³⁰. Bir savunma aracı olarak otomatizmin gündeme gelebileceği durumlara örnek olarak, anestetik veya başka ilaç/madde uygulaması da gösterilebilir¹³¹.

Buna karşılık; beyin tümörü, atardamar sertleşmesi¹³², epilepsi veya diyabet hastalığının neden olduğu otomatizm, “zihin marazı”ndan kaynaklanmaktadır; böylece, “zihin hastalığından kaynaklanan otomatizm” yani “zihin hastalığı” kapsamında tartışılabilir¹³³.

Aşağıda açıklanacağı gibi, diyabet ile ilgili olarak, hiperglisemik durumlarda zihin hastalığı, hipoglisemik durumlarda ise otomatizm değerlendirmesi yapılabilmektedir. Yine, uyku halinde yapılan hareketlerin zihin hastalığından kaynaklanmayan otomatizm içinde değerlendirildiği bazı davalar olmuştur ancak sonrasında, bunların “zihin marazı”nın ürünü olduğu kabul edilmekte ve böylece “zihin hastalığı” içinde değerlendirilmektedir¹³⁴.¹³⁵

“Zihin hastalığı” ile “otomatizm” arasında yapılan tefrik uzun süredir kuvvetli tenkite tabi tutulmuştur¹³⁶.

¹²⁹ (injure).

¹³⁰ HERRING, s. 681.

¹³¹ ORMEROD/LAIRD, s. 65.

¹³² (arteriosclerosis).

¹³³ ORMEROD/LAIRD, s. 65.

¹³⁴ ORMEROD/LAIRD, s. 65.

¹³⁵ Eski bir davada (*Bratty* (1963)), *Lord Denning*’in görüşüne göre, otomatizmin kapsamına giren hareketler; spazm, refleks hareketi veya konvülsiyon gibi, kasların zihnin kontrolü olmaksızın yaptığı hareketler ve beyin sarsıntısı veya uyurgezerlik sırasında yapılan hareketler gibi, ne yaptığının şuurunda olmayan bir kişinin yaptığı hareketlerdir: CLOUGH/JACKSON/WORTLEY, s. 76. *Burgess* Davasında (1991) ise, uyurgezerlik, Temyiz Mahkemesi tarafından, hâricî nedenin eksikliği nedeniyle “zihin hastalığı” olarak kabul edilmiştir: CLOUGH/JACKSON/WORTLEY, s. 74,76. Belirtmek gerekir ki, *Clough/Jackson/Wortley*, insanların bir şeye tepki olarak kontrolleri dışında gerçekleşen spontane refleks hareketlerinin birazcık farklı olduğunu ancak buna rağmen bazen otomatizmin bir şekli olarak tasnif edildiğini ve bunun klasik örneğinin *Hill v Baxter* Davasında (1958) olduğu gibi taşıt kullanırken bir arı sürüsü tarafından sokulan kişinin taşıtın kontrolünü kaybetmesi olduğunu ifade etmektedirler: CLOUGH/JACKSON/WORTLEY, s. 3.

¹³⁶ ORMEROD/LAIRD, s. 66. *Common Law*daki otomatizm hukuku, özellikle, zihin hastalığı ile otomatizmi ayırmada başvurulmuş dâhilî/hâricî etken kriteri hakkındaki eleştiri için bkz. örn.: KHAN.

Temyiz Mahkemesi, *Coley* Davasında ([2013] EWCA Crim 223) hâricî ve dâhilî etkenler arasındaki ayrımın “sınır bakımından görünüşte garip sonuçlara” yol açabileceğini kabul etmiş ancak mahkeme için bu ayrımın bağlayıcı olduğunu ifade etmiştir¹³⁷. Yine, bir görüşe göre, “otomatizm” neticesinde kişinin beraat etmesi, “zihin hastalığı” neticesinde ise “zihin hastalığı sebebiyle sorumlu olmadığı” kararının verilmesi şeklindeki ayrım, hukukun, otomatizmi dâhilî/hâricî nedene dayanma temelinde “zihin hastalığından kaynaklanmayan” veya “zihin hastalığından kaynaklanan” şeklinde sınıflandırmasının tatmin edici olmayan tutarsız mahiyetine dikkat çeker¹³⁸.

Hukuk Komisyonu, zihin hastalığından kaynaklanan ve kaynaklanmayan otomatizmler arasında kurulan ilişkinin/bağlantının zorluklara neden olduğunu ifade etmiştir¹³⁹. Yine, bu ikisi arasında “çizilen sınırın asla tıbben anlam ifade edemeyeceği”; ve bu sınırın “bazı kimselerin tam bir beraatine imkân tanırken diğerlerini suçtan sorumluluğunu kabul etmeye¹⁴⁰ veya bir “özel karar”¹⁴¹ın riskini almaya zorladığı” belirtilmiştir¹⁴².

Dâhilî ve hâricî nedenler şeklinde kabul edilen ikili ayrımın problemleri ve zaman zaman değişken¹⁴³ olageldiği; şöyle ki, bu ayrımın fizikî bozukluklar ile mental bozukluklar arasında sınıflandırmaya ilişkin uygun bir ayrım yapamadığı ve her iki etkenin örneğin uyurgezerlik veya hipnozla ilişkili olarak eşzamanlı olarak etkin olabileceği¹⁴⁴ ifade edilmiştir. Yine, özellikle diyabetin dâhilî bir etken olarak görülmesine karşın insülin uygulanmasının hâricî olarak görülmesinde olduğu gibi, zanlılar, benzer şekilde gayriirâdî tarzda hareket etmelerine rağmen farklı bir kategoriye sokulabileceklerdir¹⁴⁵.

¹³⁷ ORMEROD/LAIRD, s. 65, dn. 109.

¹³⁸ ORMEROD/LAIRD, s. 66, dn. 115.

¹³⁹ LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 3.17.

¹⁴⁰ (plead guilty).

¹⁴¹ (special verdict).

¹⁴² William Wilson, Irshaad Ibrahim, Peter Fenwick and Richard Marks, ‘Violence, Sleepwalking and the Criminal Law (2) The Legal Aspects’ [2005] Criminal Law Review 614, s. 617’den aktaran: CHILD/REED, s. 169, dn. 12.

¹⁴³ (capricious).

¹⁴⁴ CHILD/REED, s. 169.

¹⁴⁵ CHILD/REED, s. 169. *Ashworth*, “her iki durum da diyabet gibi ortak bir hâlde çok yakın biçimde ilişkili iken, hipoglisemik durumların otomatizm, hiperglisemik durumların ise zihin hastalığı olarak sınıflandırılmasının bir mânâsının olamayacağı”nı ifade etmiştir: ASH-

Ayrıca, bambaşka çözülmeli durumların¹⁴⁶ doğru izâfesi hususunda da problemler çıkmıştır¹⁴⁷.

T Davasında ([1990] Crim LR 256), zanlının, tecavüz¹⁴⁸ nedeniyle travma sonrası stres bozukluğundan kaynaklanan otomatizm savunması bir Kraliyet Mahkemesi tarafından kabul edilmiştir; Mahkeme, tecavüzün, meseleyi zihin hastalığı yerine otomatizm içerisine sokmaya yeterli bir hâricî neden teşkil ettiğine karar vermiştir¹⁴⁹.

Hukuk Komisyonu, “otomatizm” ile “zihin hastalığı” arasında hâricî/dâhilî etkenden kaynaklanma bakımından yapılan bu ayrıma uymayacak bir örneğe dikkat çeker¹⁵⁰: *Komisyon*’a göre; vücuttaki “zihin marazı” teşkil etmeyen dâhilî bir arızadan¹⁵¹ kaynaklanan bir durumda (örneğin, taşıt kullanan bir kişinin bacağına tamamen dâhilî etkenden kaynaklanan bir kramp neticesinde gaza basarak arabayı çarpması durumunda), kişinin kontrolü kaybetmekteki kusursuzluğu da değerlendirilerek, söz konusu olacak savunma “zihin hastalığı” değil, “otomatizm” olmalıdır.

4.3. Hüküm ve İspat Yükü Bakımından Karşılaştırma

Otomatizm, bir “tam¹⁵² savunma aracı”dır¹⁵³. “Zihin hastalığı”nın neticesi ise, teknik bir jüri kararı olan “zihin hastalığı sebebiyle sorumlu olmadığı”dır; ancak bu kararı “gözetim emri” veya “hastanede tedavi emri” takip edebilir¹⁵⁴. Diğer bir anlatımla, zanlı, -zihin hastalığından kaynaklanmayan- otomatizm halinde olması durumunda beraat eder; “zihin marazı nedeniyle muhakeme¹⁵⁵ özrü” var ise, *M’Naghten Kuralları* uygulanır ve “ithama dayalı yargılama”¹⁵⁶ söz konusuysa “zihin hastalığı sebebiyle sorumlu olmadığı”na karar verilir ve

WORTH, s. 94. Yine, bkz. aşağıda *Khan*’ın bu konuya temas eden eleştirisi.

¹⁴⁶ (dissociative states).

¹⁴⁷ CHILD/REED, s. 169.

¹⁴⁸ (rape).

¹⁴⁹ ASHWORTH, s. 92; bkz. HEATON, s. 208.

¹⁵⁰ LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 5.13-5.15.

¹⁵¹ (malfunctioning).

¹⁵² (complete).

¹⁵³ LOVELESS, s. 339.

¹⁵⁴ LOVELESS, s. 339.

¹⁵⁵ (reason).

¹⁵⁶ (trial on indictment).

hakkında *Ceza Usul (Zihin hastalığı) Yasası 1964*'ün 5'inci maddesine göre bir emir verilir¹⁵⁷.

“Azalmış sorumluluk”, *mental işleyiş anormalliği* altındaki zanlının işlemeyi *kastettiği* bir “kasten öldürme suçu” bakımından moral sorumluluk eksikliğiyle ilgilidir¹⁵⁸. Bu durumda zanlı, suçun mânevî unsuruna sahiptir¹⁵⁹. “Azalmış sorumluluk”, bir “kısmî savunma aracı”dır ve bunun neticesinde “ölüme sebebiyet verme suçu”ndan mahkûmiyet verilir¹⁶⁰. Azalmış sorumluluğun tanımı (*Cinayet*¹⁶¹ *Yasası 1957*, m. 2), “zihin hastalığı”nı ve diğer mental bozuklukları kapsayacak kadar geniştir¹⁶².

Sadece iki tür savunma aracı (“zihin hastalığı” ve “azalmış sorumluluk”) zanlıya hukukî ispat yükü yüklemektedir¹⁶³.

Zanlının, otomatizm ihtimalini gösteren inandırıcı delil göstermesi¹⁶⁴, diğer bir anlatımla, otomatizm için esaslı¹⁶⁵ bir temel ortaya koyması¹⁶⁶ halinde, tersi bakımından jüriyi “makul şüphenin ötesinde” ölçütüne uygun olarak ikna etme yükü soruşturma makamının üzerindedir¹⁶⁷. Otomatizm için esaslı bir temel, kendisinden, fiilin gayriirâdî olduğunun çıkarılması makul olan delil sunmakla ortaya konulabilir¹⁶⁸. Bu mahiyette bir temelin ortaya konulmuş olup olmadığı, hukukî bir sorundur¹⁶⁹. Soruşturma makamı otomatizmin mevcut olmadığını ispat edemez ise, zanlı beraat eder ve “özel

¹⁵⁷ CARD, s. 629.

¹⁵⁸ LOVELESS, s. 339 (Vurgular orijinal metinde yer almaktadır).

¹⁵⁹ LOVELESS, s. 339.

¹⁶⁰ LOVELESS, s. 339.

¹⁶¹ (Homicide).

¹⁶² LOVELESS, s. 339.

¹⁶³ LOVELESS, s. 336.

¹⁶⁴ HERRING, s. 681, dn. 147. Bu konuda bkz. *Bratty v A-G for Northern Ireland* [1963] AC 386, HL ile *Stripp* (1978) 69 Cr App R 318, CA ve *Pullen* [1991] Crim LR 457, CA'ya atf yapan ve *C* [2007] EWCA Crim 1862'ye bakılmasını öneren: CARD, s. 631.

¹⁶⁵ (proper).

¹⁶⁶ ORMEROD/LAIRD, s. 65-66.

¹⁶⁷ ORMEROD/LAIRD, s. 65-66; HERRING, s. 681, dn. 147. Bu konuda *Woolmington's Davasında* belirtilen genel ilkelere atf yapan: CARD, para. 15.67.

¹⁶⁸ ORMEROD/LAIRD, s. 66.

¹⁶⁹ ORMEROD/LAIRD, s. 66.

karar” söz konusu değildir¹⁷⁰.

Zanlının otomatizmin delilini gösterme yükü altında olmasının sebebi olarak, herkesin, suçlarından sorumlu olabilecek yeterli mental kapasiteye sahip olduğu yönündeki aksi ispat edilebilir hukukî varsayım gösterilmektedir; öyle ki, soruşturma makamı her davada kapasitenin mevcut olduğuna ilişkin delil göstermek durumunda olsaydı, konumu tahammül edilemez olurdu.¹⁷¹ İleri sürülen kapasitesizliğinin özelliğini belirtmek zanlıya kalmıştır; bunun için, genel anlamda, sadece “kendimden geçmişim” veya “ne olduğunu hatırlayamıyorum” ifadesi tamamen yetersiz olacaktır¹⁷² ve zanlının delili tıbbî delille desteklenmediği sürece çok nadiren yeterli olacaktır.¹⁷³

“Zihin hastalığı” bakımından ise, zanlı hem ikna edici ispat yükü hem de delil gösterme yükü altındadır¹⁷⁴. “Zihin hastalığı” savunma aracını ileri süren zanlı, jüriyi “ihtimaller dengesinin üzerinde”¹⁷⁵ standardını sağlayacak şekilde ikna etmelidir¹⁷⁶.

“Zihin hastalığı” bakımından, zanlının bir “zihin marazı” bulunup bulunmadığı, tıp tanıkları tarafından karara bağlanacak tıbbî bir mesele değildir; yargıcın önündeki hukukî bir meseledir¹⁷⁷. “Zihin marazı” ibaresi geniş bir anlama sahiptir; zihnî arızaya neden olan mental veya fizikî herhangi bir “dâhilî etken” hukukta “zihin marazı” sayılır¹⁷⁸.

“Zihin hastalığı”na ve otomatizme dair hukukun gelişimi göz önüne alındığında, birçok vaka, genel veya tıbbî tabirle bu şekilde betimlenmese

¹⁷⁰ LAW COMMISSION, Discussion Paper, para. 1.28.

¹⁷¹ CARD, para. 15.67.

¹⁷² *Cook v Atchison* [1968] Crim LR 266, DC’ye atf yapan: CARD, s. 631.

¹⁷³ *Lord Denning*’in *Bratty v A-G for Northern Ireland* [1963] AC 386, 413’teki görüşüne ve *Moses v Winder* [1981] RTR 37, DC’ye atf yapan: CARD, s. 631. *De Boise* ([2014] EWCA Crim 121) Davasında Temyiz Mahkemesi, zanlı tarafından yönlendirilen uzman kişinin hipoglisemi ihtimali bulunduğunu belirtmesini yeterli bulmamıştır. *Lord Yargıç Elias*, mahkemenin kesinlik arayışında olmadığını ancak sadece bir ihtimalden daha fazlasının da şart olduğunu ifade etmiştir: ORMEROD/LAIRD, s. 66, dn. 111.

¹⁷⁴ CARD, para. 15.67.

¹⁷⁵ (“on the balance of probabilities”).

¹⁷⁶ ORMEROD/LAIRD, s. 65.

¹⁷⁷ CARD, para. 15.63; ayrıca bkz. para. 15.25; ORMEROD/LAIRD, s. 65.

¹⁷⁸ ORMEROD/LAIRD, s. 65.

de hukuken “zihin hastalığı” sayılmaktadır¹⁷⁹. *Burgess* Davası ([1991] 2 QB 92, CA; para. 15.30), bunun uç bir örneği olarak gösterilmiştir: Bu davada Temyiz Mahkemesi, tartışma konusu olan uyurgezerliğin dâhil bir nedenden kaynaklanması nedeniyle “zihin hastalığı” teşkil ettiğine karar vermiştir¹⁸⁰.

“Zihin hastalığı” ile “otomatizm” arasında yapılan tefrik bakımından şu düşüncenin aktarılmasında fayda vardır:

“[...] İngiliz hukuku, suçun manevî unsuruna sahip olmasa da başkaları bakımından tehlike potansiyeline sebebiyet veren bir duruma sahip olan zanlılarla ilgilenme konusunda tatmin edici bir metot sağlayana kadar, bu konuyla ilgili yürürlükteki hukukun yargıca hem kamunun korunması hem de zanlıya yardım ve destek için bir emir verme yetkisi vermesi sebebiyle geçerli sebebi olduğu ifade edilebilir.”¹⁸¹

Diğer taraftan, “zihin hastalığından kaynaklanmayan” ve “zihin hastalığından kaynaklanan” şeklinde ayırımın yer aldığı *common law* otomatizm yaklaşımının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 5’inci maddesiyle uyumlu olmadığı¹⁸² ileri sürülmüştür. “Tehlikeli suçlular”ı kontrol etme politikasının, adalete uygun olmayan bir otomatizm hukuku doğurduğu¹⁸³ ifade edilmiştir. Bu otomatizm anlayışının alelâde insanların kabulüne uygun olmayan bir “marazlı zihin” anlayışını getirdiği, bu nedenle de, masum ve oldukça sıhhatli kişilerin özgürlüklerinin, kendilerinin ve toplumun selâmeti için sınırlandırılmasına yol açtığı, normalde ise bu zorlamaya ancak gerçekten zihin hastalığı olan durumlarda olanak tanındığı¹⁸⁴ ifade edilmiştir.

R. v. Quick Davasında ([1973] Q.B. 910), zanlının hipogliseminin sonucu olan otomatizminin hâricî bir etkenin (kendi kendine uygulanan insülin enjeksiyonlarının) sonucu olduğuna karar verilmiştir.¹⁸⁵ Buna karşın, *R v. Hennessey* Davasında ([1989] 1 W.L.R. 287), zanlının otomatizmi, insülin almamasından kaynaklanan hipergliseminin sonucudur ve bu davada

¹⁷⁹ CARD, para. 15.65.

¹⁸⁰ CARD, para. 15.65.

¹⁸¹ Wilson vd. (yukarıda dn. 143), s. 623’e atıf yapan: CARD, para. 15.65.

¹⁸² KHAN, s. 68.

¹⁸³ KHAN, s. 68.

¹⁸⁴ Brudner, “Insane Automatism: A Proposal for Reform” (2000) 45 *McGill Law Journal* 65, s. 85’e atıf yapan: KHAN, s. 68.

¹⁸⁵ KHAN, s. 66.

otomatizmin, dâhilî bir etkenin (altta yatan diyabetin) sonucu olduğuna karar verilmiştir.¹⁸⁶

Zanlının, durumunun hipoglisemiye (çok düşük kan şekeri) neden olan insülin uygulanmasından (hâricî bir etken) kaynaklandığını ileri sürmesi halinde, soruşturma makamı zanlının iddiasını çürütemezse, zanlı (reçetesine uygun hareket etmemek gibi, otomatizme girmekte “aldırmazca” davranmadığı var sayıldığı) beraat eder; buna karşın, hiperglisemiye (aşırı kan şekeri) neden olan diyabetten (dâhilî bir etken) kaynaklandığını ileri sürmesi halinde, savunma aracını “ihtimaller dengesinin üzerinde” ölçütünü sağlayacak şekilde ispatlama yükü zanlının üzerindedir; ispat uğraşı, *Ceza Usul (Zihin hastalığı ve Savunma Ehliyetsizliği*¹⁸⁷) *Yasası 1991*’e göre en az iki kayıtlı hekimin deliliyle desteklenmelidir; başarılı olması halinde, “zihin hastalığı sebebiyle sorumlu olmadığı”na karar verilir¹⁸⁸. Temyiz Mahkemesi, *Coley* Davasında ([2013] EWCA Crim 223), hukukun bu iki senaryo arasında yaptığı ayrımın “tatmin edici nitelikte olmadığı tartışılabilir olduğu” kabul etmiştir¹⁸⁹.

Yukarıda belirtildiği üzere, “geniş anlamda otomatizm”in birden fazla nedeni varsa, “zihin hastalığı” ve “otomatizm” bakımından, baskın nedenin dâhilî mi yoksa hâricî mi olduğunun tespit edilmesi gerekir.¹⁹⁰ İleri sürülen “geniş anlamda otomatizm”in baskın nedeni deliller bakımından tartışılmalı ise, yargıç “zihin hastalığı” ve “otomatizm” savunma araçlarını, baskın nedenin hangisi olduğunu değerlendirmeye yönlendirerek jüriye bırakmalıdır¹⁹¹. İspat yükündeki farklılık nedeniyle, yargıcın yönlendirmesi böyle bir durumda ister istemez komplike olacaktır¹⁹².

¹⁸⁶ KHAN, s. 66.

¹⁸⁷ (Unfitness to Plead).

¹⁸⁸ *Hennessy* [1989] 1 WLR 287, CA’ya ve *Bingham* [1991] Crim LR 433’e atf yapan: ORMEROD/LAIRD, s. 66 (*yazarlar, Coley* ([2013] EWCA Crim 223) Davasında Temyiz Mahkemesi tarafından *Hennessy* Davasına onaylanarak atf yapıldığını belirtmektedirler).

¹⁸⁹ ORMEROD/LAIRD, s. 66, dn. 113. *Khan*, iki duruma da neden olanın altta yatan diyabet olmasından hareketle, kişinin insülin uygulayıp uygulamamasına göre farklı sonuca varılmasını eleştirmektedir: KHAN, s. 66 ve 72. Yine, bkz. yukarıda *Child/Reed*’in ve *Ashworth*’ün bu konuya temas eden görüşleri.

¹⁹⁰ CARD, para. 15.66.

¹⁹¹ CARD, para. 15.66.

¹⁹² CARD, para. 15.66.

5. Otomatizm Konusunda Hukuk Komisyonu'nun Reform Önerileri

Taslak Ceza Kodu'nun 33 (1) (a) maddesi¹⁹³nde, otomatizm, kapsadığı hareketler itibarıyla ikiye ayrılmıştır: Birinci grup, refleks, spazm ve konvülsiyon teşkil eden hareketler iken; ikinci grup, kişiyi fiilin etkili kontrolünden mahrum bırakan bir durumdayken (uyku, şuuruzluk, zayıflamış şuuruluk vd.) vuku bulan hareketlerdir.¹⁹⁴

Hukuk Komisyonu'nun 2013 tarihli “müzakere belgesi”nde¹⁹⁵ “zihin hastalığı” savunma aracına ilişkin *common law* kurallarının yürürlükten kaldırılması önerilmiştir (para. 4.158). Belgede, “*tanınmış*¹⁹⁶ *tıbbî durum sebebiyle cezai sorumluluğu yoktur*” şeklinde yeni bir kanuni¹⁹⁷ savunma aracı ihdas edilmesi önerilmiştir (para. 4.159). Önerilen bu yeni savunma aracını ileri sürmek isteyen taraf, zanlının, iddia edilen suç zamanında, “geçerli¹⁹⁸ tanınmış tıbbî durum” neticesinde şu üç kapasiteden birinden tümüyle mahrum olduğuna ilişkin uzman delili göstermelidir: a) ilgili davranış veya koşullar hakkında rasyonelce bir yargı¹⁹⁹ oluşturma kapasitesi b) yapmış olmakla itham edildiği şeyin haksızlığını anlama kapasitesi c) ilgili davranış veya koşullara ilişkin fizikî fiillerini kontrol etme kapasitesi (para. 4.160). Bu bağlamda şu durumların “geçerli” sayılmaması önerilmektedir: “Akut intoksikasyon” veya “kendini sadece veya esasen anormal biçimde saldırgan veya ciddi biçimde sorumsuzca davranışla gösteren herhangi bir durum” (para. 4.161).

“*Tanınmış tıbbî durum*” savunma aracının kabul edilmesi halinde, otomatizm ile ilişkisi, yürürlükteki “zihin hastalığı”nın ilişkisinden farklı olacaktır (para. 3.17). *Hukuk Komisyonu*'nun önerisine göre, “*tanınmış tıbbî durum*” savunma aracı gibi, yeniden düzenlenen otomatizm savunma aracı da bütün suçlar bakımından geçerli olabilecektir ve temel kast ve özel/muayyen kast ithamları arasında bir ayırım olmayacaktır (para. 5.108). Yeniden düzenlenmiş otomatizm savunma aracı, bir “özel karar”a yol açmayacak; başarılı olunması halinde, sade bir beraat ile sonuçlanacaktır (para. 5.109). *Hukuk Komisyonu*'nun önerileri yürürlüğe girdiği takdirde, yeniden

¹⁹³ THE LAW COMMISSION, Draft Criminal Code Bill, s. 57-58 (Erişim: 19.10.2019).

¹⁹⁴ Bu düzenlemeyle ilgili açıklamalar için bkz.: HEATON, s. 215.

¹⁹⁵ (“discussion paper”).

¹⁹⁶ (*recognised*).

¹⁹⁷ (*statutory*).

¹⁹⁸ (*qualified*).

¹⁹⁹ (*judgment*).

düzenlenmiş otomatizm, kapasite yitiminin “*tanınmış tıbbî durum*”dan kaynaklanması durumunda uygulanamayacaktır (para. 5.110). Böylece, uygulamada, otomatik refleks tepkileri hakkında veya kısa süreli durumlar ya da koşullar hakkında, yeniden düzenlenmiş otomatizm savunma aracının uygulanması; kişinin durumunun, devam etmesi ve kötüleşmesi halinde ise bu durumun “*tanınmış tıbbî durum*” sayılması ihtimal dâhilindedir (para. 5.110).

Önerilen yeni “*tanınmış tıbbî durum*” savunma aracı, mental bozuklukların yanı sıra fizikî durumları da kapsadığı için, otomatizm beyanının kapsamı da buna paralel olarak daralmaktadır (para. 3.18). Yeniden düzenlenmiş otomatizm savunma aracı, sadece, kişinin fiillerini kontrol etme kapasitesinin küllî kaybı durumunda söz konusu olabilecek; ancak, “*tanınmış tıbbî durum*”dan kaynaklanan veya kişinin kusuruyla sorumlu olduğu durumlar bunun dışında kalacaktır (para. 3.18). Otomatizm, refleks hareketleri bakımından uygulanabilecek ama örneğin diyabet, epilepsi veya uyku bozuklukları için uygulanamayacaktır; bu durumlar, “*tanınmış tıbbî durum sebebiyle cezaî sorumluluğu yoktur*” savunma aracı içinde mütalaa edilecektir (para. 3.18).

6. Sonuç

İngiltere ve Galler ceza hukukunda uygulama alanı oldukça dar olan otomatizm kurumu yaygın şekilde “savunma aracı” olarak nitelendirilmektedir. Zanlının otomatizm kurumundan yararlanabilmesinin şartları şu şekilde özetlenebilir: a- İrâdî kontrol tamamen kaybedilmelidir. b- İrâdî kontrolün tamamen kaybedilmesi, dış etkenden kaynaklanmalıdır. c- Kişi, kapasitesini kaybetme konusunda kusurlu olmamalıdır.

Mahkemeler, karayolu trafik suçları bakımından, irâdî kontrolün kaybının küllî nitelik taşıması gerekliliğini eskiden beri istikrarlı şekilde aramışlardır; diğer suçlar bakımından ise, eski tarihli kararlarda, irâdî kontrolün tamamen kaybedilmemesi halinde dahi otomatizm kabul edilebilmiştir.

“Otomatizm”, “zihin hastalığı” ve “azalmış sorumluluk”, zanlının mental durumuyla ilgili savunma araçları içerisinde ele alınmaktadır. “Otomatizm” ile “zihin hastalığı” arasındaki ilişki o kadar yakındır ki; ikisinin de -geniş anlamda- otomatizm içerisinde mütalaa edildiği; zihin hastalığından kaynaklanmayan otomatizmin “otomatizm”, zihin hastalığından kaynaklanan otomatizmin ise “zihin hastalığı” olarak adlandırıldığı görülmektedir. Zanlının, “otomatizm”in varlığı bakımından inandırıcı delil ortaya koyması durumunda, otomatizmin mevcut olmadığını ispat yükü soruşturma

makamının üzerindedir. “Zihin hastalığı”nın ve “azalmış sorumluluğun” varlığını ispat yükü ise zanlının üzerindedir. “Otomatizm” durumunda zanlı beraat eder. “Zihin hastalığı” durumunda, zanlının “zihin hastalığı sebebiyle sorumlu olmadığı”na karar verilir” ve hakkında gözetim veya tedavi emri verilebilir. “Azalmış sorumluluk” durumunda ise “kasten öldürme” yerine “ölüme sebebiyet verme” suçundan mahkûmiyet hükmü kurulur.

İngiltere ve Galler ceza hukukunda otomatizmin hukuki çerçevesi ve bu çerçeveye içinde “otomatizm” ve “zihin hastalığı” arasında yapılan ayırım ciddi eleştirilere tâbi tutulmuştur ve metinde açıklandığı üzere *Hukuk Komisyonu* tarafından otomatizm ve zihin hastalığı savunma araçları hakkında değişiklik önerisinde bulunulmuştur.

Çalışmanın hazırlanması sürecinde, İngiltere ve Galler maddi ceza hukukuyla ve özellikle bu sistemde uygulanan suç teorisiyle ilgili olarak Türkçemizle kaleme alınmış daha fazla sayıda eser olsaydı; özellikle terminoloji konusunda daha kolay ilerlenebilirdi. Çalışma konusu, sadece hukukçuları değil, farklı disiplinlerde çalışan araştırmacıları da yakından ilgilendirmektedir; ele alınan hususların farklı disiplinlerde çalışan araştırmacılar tarafından analitik şekilde müzakere edilmesinde ve bu müzakere faaliyetinde “terminoloji” konusunun göz önünde bulundurulmasında fayda görülmektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, otomatizmin İngiltere ve Galler’deki hukuki çerçevesinin problemli olduğuna gerek doktrinde gerek yargıda gerekse *Hukuk Komisyonu* görüşünde işaret edilmiş ve *Komisyon* tarafından bu konuda reform önerileri getirilmiştir. Ancak, otomatizm ve zihin hastalığının hukuki çerçevesinin İngiltere ve Galler’deki tarihi gelişimi, bu konuda ileri sürülen görüşler ve reform önerileri konusundaki bilgiler Türk Ceza Kanununda “geçici nedenler” ve “akıl hastalığı” başlıkları altında ele alınan konuların gerek teorik gerekse uygulama düzeyinde gelişimi bakımından faydalı olabilecektir.

KAYNAKLAR

- ASHWORTH, Andrew: **Principles of Criminal Law**, 6th edn., Oxford University Press, 2009.
- CARD, Richard: **Card, Cross & Jones Criminal Law**, Oxford University Press, 2014.
- CHILD, J.J./REED, Alan: “Automatism is Never a Defence”, **Northern Ireland Legal Quarterly**, 65 (2) (2014), s. 167-186.
- CLOUGH, Joanne/JACKSON, Adam/WORTLEY, Natalie: **Criminal Law**, Sweet & Maxwell Thomson Reuters, 2014.
- ENGLAND and WALES COURT of APPEAL (CRIMINAL DIVISION): *Coley & Ors v R* [2013] EWCA Crim 223, (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2013/223.html>) (Erişim: 24.04.2020), (Erişim: 03.05.2020).
- HEATON, Russel: **Criminal Law Textbook**, Oxford University Press, 2006.
- HERRING, Jonathan: **Criminal Law: Text, Cases, and Materials**, Oxford University Press, 2014.
- Hukuk Komisyonu (Law Commission) İnternet Sitesi**, (<https://www.lawcom.gov.uk/>) (Erişim: 3.12.2019).
- KAYNAK, Ayşe Derya/TÜMER, Ali Rıza: “Diyabet Hastalarında Hipogliseminin Ceza Sorumluluğuna Etkisi”, **Adli Tıp Bülteni**, C. 24, Sa. 1, (2019), s. 57-62. (www.adlitipbulteni.com/index.php/atb/issue/download/100/atb_v24_i1) (Erişim: 7.9.2020).
- KHAN, Sana Farooq: “Distinction between Sane and Insane Automatism: “The Common Law Approach””, **Galway Student L. Rev.**, 4, (2010), s. 63-73.
- Kubbealtı Lugati**, (<http://lugatim.com/>) (Erişim: 30.11.2019).
- LAW COMMISSION: **Criminal Liability: Insanity and Automatism A Discussion Paper**, 23 July 2013, (https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/lawcom-prod-storage-11jsxou24uy7q/uploads/2015/06/insanity_discussion.pdf).
- Law Commissions Act 1965**, (<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1965/22>) (Erişim: 8.10.2020).

LAW, Jonathan/MARTIN, Elizabeth A. (ed.): **A Dictionary of Law**, Oxford University Press, Seventh edition, 2009.

LOVELESS, Janet: **Criminal Law Text, Cases, and Materials**, Oxford University Press, 2014.

ORMEROD, David/LAIRD, Karl: **Smith and Hogan's Criminal Law**, Oxford University Press, 2015.

PADFIELD, Nicola: **Criminal Law**, Oxford University Press, 2014.

SONGAR, Ayhan: **Psikiyatri**, Gül Matbaası, 1971.

THE LAW COMMISSION: (Law Com. No. 177), **Criminal Law A Criminal Code for England and Wales Volume 1 Report and Draft Criminal Code Bill**, (https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/lawcom-prod-storage-11jsxou24uy7q/uploads/2015/06/Criminal_Code_177_1.pdf) (Erişim: 19.10.2019).

